

નિયમિત અનુક્રમવાળી તાલબદ્ધ સ્વરરચનાને અલંકાર કહે છે. સંગીતમાં પદ્ધતિસરનું શિક્ષણ મેળવવા માટે સ્વરોની આંટી-ઘૂંટી, ચઢાવ-ઉતાર માટે અલંકાર તૈયાર કરવા અતિ આવશ્યક છે. અલંકાર એટલે ઘરેણાં. જેમ શરીરની શોભા વધારવા ઘરેણાં વપરાય છે તેમ ગાયન-વાદનની શોભા વધારવા અલંકાર શીખવા જરૂરી છે. જેથી સ્વરજ્ઞાન ઝડપથી પ્રાપ્ત થશે.

અલંકાર 1 : તાલ : ત્રિતાલ માત્રા : 16

આરોહ : સા રે ગ મ પ ધ નિ સાં

અવરોહ : સાં નિ ધ પ મ ગ રે સા

	આરોહ								અવરોહ							
અલંકાર	સા	રે	ગ	મ	પ	ધ	નિ	સાં	સાં	નિ	ધ	પ	મ	ગ	રે	સા
માત્રા	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
બોલ	ધા	ધીં	ધીં	ધા	ધા	ધીં	ધીં	ધા	ધા	તીં	તીં	તા	તા	ધીં	ધીં	ધા
ચિહ્ન	×				2				0				3			

અલંકાર 2 : તાલ : કહરવા માત્રા : 8

આરોહ : સાસા, રેરે, ગગ, મમ, પપ, ધધ, નિનિ, સાંસાં

અવરોહ : સાંસાં, નિનિ, ધધ, પપ, મમ, ગગ, રેરે, સાસા

અલંકાર : આરોહ	સાસા	રેરે	ગગ	મમ	પપ	ધધ	નિનિ	સાંસાં
	×				0			
અવરોહ	સાંસાં	નિનિ	ધધ	પપ	મમ	ગગ	રેરે	સાસા
	×				0			
માત્રા :	1	2	3	4	5	6	7	8
બોલ :	ધા	ગે	ન	તી	ન	ક	ધીં	ન
ચિહ્ન :	×				0			

અલંકાર 3 : તાલ : દાદરા માત્રા : 6

આરોહ : સારેગ, રેગમ, ગમપ, મપધ, પધનિ, ધનિસાં

અવરોહ : સાંનિધ, નિધપ, ધપમ, પમગ, મગરે, ગરેસા

અલંકાર : આરોહ	સા	રે	ગ	રે	ગ	મ
	ગ	મ	પ	મ	પ	ધ
	પ	ધ	નિ	ધ	નિ	સાં
ચિહ્ન :	×			0		

અવરોહ	સાં	નિ	ધ	નિ	ધ	પ
	ધ	પ	મ	પ	મ	ગ
	મ	ગ	રે	ગ	રે	સા
	×			0		
માત્રા :	1	2	3	4	5	6
બોલ :	ધા	ધીં	ના	ધા	તીં	ના
ચિહ્ન :	×			0		

અલંકાર 4 : તાલ : કહરવા માત્રા : 8

આરોહ : સારેગમ, રેગમપ, ગમપધ, મપધનિ, પધનિસાં

અવરોહ : સાંનિધપ, નિધપમ, ધપમગ, પમગરે, મગરેસા

અલંકાર : આરોહ	સા	રે	ગ	મ	રે	ગ	મ	પ
	ગ	મ	પ	ધ	મ	પ	ધ	નિ
	પ	ધ	નિ	સાં				
	×				0			
અવરોહ					સાં	નિ	ધ	પ
	નિ	ધ	પ	મ	ધ	પ	મ	ગ
	પ	મ	ગ	રે	મ	ગ	રે	સા
	×				0			
માત્રા	1	2	3	4	5	6	7	8
બોલ	ધા	ગે	ન	તી	ન	ક	ધીં	ન
ચિહ્ન	×				0			

સ્વાધ્યાય

1. નીચેના પ્રશ્નોના જવાબ આપો :

- (1) સાસા, રેરે, ગગ... આ અલંકાર કયા તાલમાં છે ?
- (2) સારેગ, રેગમ, ગમપ... કેટલા કેટલા સ્વરોની જોડ છે ?
- (3) સારેગમ, રેગમપ અલંકારમાં ચાર-ચારની કેટલી જોડ બને છે ?
- (4) સારેગ, રેગમ... આ અલંકાર કયા તાલમાં છે ?

2. નીચેના અલંકારો પૂર્ણ કરો :

- (1) સા રે ગ
- (2) સાસા, રેરે, ગગ,
- (3) સારેગ, રેગમ, ગમપ
- (4) સારેગમ, રેગમપ, ગમપધ